

«Мнемотехника - алыптаах кистэлэнэ»

Кэнники кэмнэ оскуолага кириэн иннинээги саастаах оголор доргоону чуолкайдык санарбат буолуулар, ого санарар саната баайа суога, абыйах тылын эпийэт биэрэрэ, тылын саппааа агыйах уонна уус –уран литературага интэриэстэрэ эмискэ тууутэ укээбитэ кимиэхэ да кистэлэн буолбатах. Хас биирдии тороппут, итээччи огото сайагас, кэпсэтинньэн буола улаатын багарар. Ол уксутэр анал дьарыктаныыта, сайыннарыыта суох дэбигэс табыллыбат. Онон улахан кьи хайаан даганы, огону сатаан дьону кытта бодорууарга, сатаан кэпсэтэргэ уууйуохтаах.

Компьютер сайдыбыт үйэтигэр оҕо үксүн компьютернай оонньууларга таттаран оонньуур буолла, бу үйэбит сайдыытын долгуна дии саныбын. Ого чуолкайдык санарар буоллагына эрэ, хомогой тыллаах – остоох, киэн билиилээх –коруулээх кьи буола улаатар. Ону сайыннараарга, ол долгуңа оҕолорбутун оҕустарбат гына араас хайысхалары көрдөөн, сөптөөх суолу аһан биэрэр эбээһинэспит буолар.

Педагогикага тылы сайыннарыыга угус элбэх улэ араас корунэ, ньымата баар, онтон мин биллиилээх педагогтар мнениаларын улэбэр ылынн, туттулар матырыяаллара туьалаагын корон, бэлэм схемаларын туьанн, бэйэбэр табыгастаах гына улларытан, тылы сайыннарыы улэтигэр орто болохтон сагалаан хобоону уонна остуорууйаны мнемотехника нонуо уорэтэбин.

Мнемотехника –истибити, корбуту, билбити бигэтик ойдуургэ, ор ойго тутарга аналлаах ньыма.

Мнемотехника ньымаларын туттууу оскуолага киирэ илик саастаах оголорго билинни кэмнэ ордук суолталаах. Билигин информация элбэхтик бэлиэлэр, схема анал бэлиэлэрин нонуо бэриллэллэрэ элбэх. Ол иьин огону оннук бэлиэлэри сатаан аагарга, билэргэ уорэтэр соптоох.

Сыала: Мнемотехника ньымаларынан ого санарар дьогурун сайыннарыы.

Соруга:

- ого истэр дьогурун, сепке ойдообунун, коруутун тупсарыы, сайыннарыы;
- ого ойго тутуутун, ойдоон кэбиьитин, сатабылын уоскэтии;
- ого сайдыытын, ойдуур кыагын когулээьин.

Огону кытта улэгэ мнемотехника ис хобооно уонна туттар ньымата.

Хас биирдии улэ барарын курдук, мнемотехника чэпчэкиттэн сагалаан ыараханна тийэр. Уорэтии бастаан чэпчэкиттэн мнемоквадраттан, устунан мнемодорожкага онтон мнемотаблицага уустугурдан уорэтии барар.

Мнемотехника тутула:

- Мнемоквадрат

- Мнемодорожка

- Мнемотаблица

Мнемодорожка – кумаагы полоскаларыгар онноох формаларга остуоруйа ойуулар, дьыл кэмнэрин костуулэрэ бастакы уорэтэр иьитиннэри, агыйах ахсааннаах схеманан уорэтии орто болоххо сагаланар.

Мнемотаблица – манна чопчу, тустаах иьитиннэри туьаайыллар. Мнемотаблица ньыматынан улэ, уорэтии бириэмэтин кылгатар уонна манньк соруктары быьаарар:

- Ис турук процеьын сайдыытын (ойго тутууну, ойдуур – саныыр дьогуру, болгомтону);

- Иьитиннэриини, тэнийэн ойдоммут бэлиэлэри ууларыта тутууну.

Мнемотаблицаны дьарыкка туттуу, олого туьалаахтык инэр, корор иьитиннэриитин кубулутар, ордук ойугэр тутар уонна туруоруллубут соруктарын онорон таьаарар.

Методика уратыта – предмети дьуьуннээн кордоруу буолбакка, ойго тутуу, ойдоон кэбиьии бэлиэлэрин комолотуулээхтик туттуу буолар. Бу олого тылы кордообуннэ уонна тылы ойдоон кэбиьиигэр чэпчэки тирэх.

Огону кытта улэгэ саамай сурун миэстэ дидактической матырыйааллары талыы, кыра таблица, схема быьыытынан сепке суумэрдээтэххэ, ого ситимнээх сананы баьылааьына биллэ чэпчиир. Корор былаан-схема баара хобоону, остуоруйаны оголорго уорэтэргэ чуолкай, ситимнээх, биир суруннээх гынар.

Мнемотаблица икки коруннээх: сайыннаар уонна уорэтэр.

Мнемотаблица хобоону олого уорэтиигэ ураты туьалаах, кодьуустээх, ис дьинэ манньк: хас биирдии тылга эбэтэр тыллар холбоьууларыгар хартыына толкуйданар, ол аата хас биирдии хобоон схема быьыытынан уруьуйданар. Ол кэннэ ого ойуттэн графической ойуулааьыны туттан хобоону бутуннуу онорон таьаарар. Бастакы этапка бэлэм былаан- схема биэрэбин, онтон уорэнэн, ылсан иьэн бэйэлэрин схемаларын киллэриэхтэрин, холбуохтарын сеп.

Орто болоххо перспективнай былаан.

№	Ый аатгара	Тиэмэтэ
1	Балаган ыйа	«Куобах, куобах барахсан», норуот сурйбут айыинньыта
2	Алтынньы	Хобоон «Чыып – чаап», С. Омоллоон
3	Сэтинньи	«Мин бэйэм суунабын», И. Артамонов
4	Ахсынньы	«Маннайгы хаар» А. Абагыныскай
5	Тохсунньу	«Тымныы огонньор», Т. Волгина
6	Олунньу	«Ытанньах герой буолбат», П. Тобуруокап
7	Кулун тутар	«Ийэбэр бэлэх», Т. Волгина
8	Муус устар	«Детсаадтаахпыт», К. Туйаарыскай

Улахан, бэлэмнэнии болоххо перспективнай былаан.

№	Ый аатгара	Тиэмэтэ
1	Балаган ыйа	«Того?», П. Тобуруокап «Улэлиир учугэй», Убаай Буотур
2	Алтынньы	«Бэйэм», Е. Васильев «Ким буолагын», Е. Васильев
3	Сэтинньи	«Булчуттар», К. Туйаарыскай «Эрдэ турбут оговор», П. Тобуруокап
4	Ахсынньы	«Ким киэргэттэ?», Г. Данилов
5	Тохсунньу	«Манан дьиэ», А. Николаев «Сана дьыл», М. Обутова-Эверстова
6	Олунньу	«Торут тыл», О. Иванова «Мин сахабын», О. Иванов
7	Кулун тутар	«Саас», М. Обутова-Эверстова «Тулук, тулук доготор», А. Софронов
8	Муус устар	«Мин сахам сиригэр», А. Попов «Того куммут тыгарый ?», А. Попов

Улэлиир программага этиллэрин курдук хас биирдии огону бэйэтин санаатын ис хобоонноохтук, ситимнээхтик, утумнаахтык дьаарыктыырыгар сыалы туруоран уорэтэбит.

Бу улэ тумугунэн ого багаран туран ситимнээтик, чуолкайдык, уус -ураннаан санара уонна интэриэбин ууран кэпсиир буолла. Талан ылбыт мнемотехника ньымата иитээччигэ эрэ буолбакка, тороппут кохтоохтук, тогоостоохтук туттан ого санарар санатын сайыннарыыга ылбагайдык улэлэбэр.